

Majandus- ja taristuministri määruse „Energia hinna osalise kompenseerimise tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1 Sisukokkuvõte

Määruse „Energia hinna osalise kompenseerimise tingimused ja kord“ eesmärk on eri energialiikide hüppelise hinnatõusu leevendamine kodutarbijatele. Selleks kompenseeritakse eelkõige energia müüjate kaudu osaliselt kodutarbijate tarbitud energia hind perioodil 1.10.2022-31.03.2023.

Määrus on koostatud turuosaliste ja SA Keskkonnainvesteeringute Keskus tagasiside alusel, lähtudes eelmise talve samalaadsete meetmete rakendamisel saadud kogemustest.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu valmistasid ette Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi energeetikaosakonna energiaturgude valdkonnajuht Rein Vaks (tel 625 6347, rein.vaks@mkm.ee) ja energeetikaosakonna nõunik Anastassia Batulin (tel 625 6359, anastassia.batulin@mkm.ee), SA Keskkonnainvesteeringute jurist Kaido Floren (tel 627 4176, kaido.floren@kik.ee) ja projektikoordinaatorid Kätlyn Kangur ja Bruno Uustal. Eelnõu õigusliku analüüsi tegi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Anne-Ly Normak (tel 5813 7801, anne-ly.normak@mkm.ee).

1.3. Eelnõu õiguslik alus

Määrus kehtestatakse riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 1 alusel.

1.4. Märkused

Eelnõu jätkab energia hinna kompenseerimise meetmeid, mis olid eelmisel talveperioodil kehtestatud majandus- ja taristuministri 05.11.2021 määrusega nr 62 „Elektri ja gaasi lõpphinna osalise kompenseerimise tingimused ja kord“¹ ja 25.02.2022 määrusega nr 17 „Kaugküttevõrgu kaudu jaotatud soojuse müügihinna osalise kompenseerimise tingimused ja kord“², koondades energia hindade kompenseerimise regulatsiooni ühte määrusse.

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega ega muu menetluses oleva eelnõuga.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Energia hüppelise hinnatõusu mõju leevendamiseks rakendatakse energiahindade osalist kompenseerimist kodutarbijatele riigi poolt. Eelmisel kütteperioodil toetas riik läbi erinevate toetusmeetmete kodutarbijaid ja äritarbijaid kõrgete energiahindadega toimetulekul 169 miljoni

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/105042022014?leiaKehtiv>.

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/10103202200.3>

euroga (tabel 1). Eesoleval kütteperioodil kujuneb riigipoolseks abiks kodutarbijatele ca 155 miljonit eurot (tabel 2).

Tabel 1. 2021/2022 kütteperioodi äri- ja kodutarbijate toetusmeetmete tegelik maksumus

2021/2022 kulu (tuh €)	KM-ta	KM-ga
Elektri kõrge lõpphinna mõju vähendamiseks toetuse andmine (okt-märts)	94 154	112 985
Gaasi kõrge lõpphinna mõju vähendamiseks toetuse andmine (jaanuar-märts)	24 914	29 896
Kaugkütte kõrge lõpphinna mõju vähendamiseks toetuse andmine (veebruuar-märts)	11 291	13 549
Vähekindlustatud leibkondade meede (okt-aprill)	10 833	13 000
KOKKU	141 192	169 431

Tabel 2. 2022/2023 kütteperioodi kodutarbijate toetusmeetmete prognoositav maksumus

2022/2023 kulu	KM-ta	KM-ga
Elektrienergia hinna kompensatsioon	22 035	26 442
Gaasihinna kompensatsioon	74 371	89 245
Kaugkütte hinna kompensatsioon	32 234	38 680
KOKKU	128 640	154 368

1) Kompensatsioon kõrge elektrienergia hinna leevendamiseks

Meetme järgi kompenseeritakse kodutarbijale üle 80 €/MWh käibemaksuta elektrienergia hinnast kuni 50 €/MWh. Elektrienergia keskmise kodutarbija jaoks väheneb elektrienergia lõpphind meetme toel ca **21%** (tabel 3).

Tabel 3. Meetme mõju elektrienergia kodutarbijale

Elektri kodutarbija, €/MWh	Kompensatsioonita	Kompensatsiooniga
Elektri hind	180	130
Võrgutasu	42	42
Taastuenergia tasu	11,3	11,3
Aktsiis	1,00	1,00
Käibemaks	46,94	36,94
KOKKU	281,61	221,61
Δ		-21%

2) Kompensatsioon kõrge gaasihinna leevendamiseks

Gaasi kodutarbija lõpphinnast kompenseerib riik käesoleva määruse kohaselt 80% üle 80 €/MWh (käibemaksuta) ületavast kulust. Nimetatud hinna osa kompenseeritakse kuni 2,6 MWh tarbimise ulatuses ühe kuu lõikes. Arvestades gaasi keskmiseks hinnaks 235 €/MWh, säästab kodutarbija meetme raames **50%** võrreldes olukorraga kui energiahinda ei kompenseerita (tabel 4).

Tabel 4. Meetme mõju gaasi kodutarbijale

Gaasi kodutarbija, €/MWh	<i>Kompensatsioonita</i>	<i>Kompensatsiooniga</i>
Gaasi hind	235	111
Võrgutasu	7,5	7,5
Aktsiis	3,8	3,8
Käibemaks	49,3	24,5
KOKKU	295,6	146,8
Δ		-50%

3) Kompensatsioon kaugküttevõrgu kaudu jaotatud soojuse hinna leevendamiseks

Kaugküttevõrgu kaudu jaotatud soojuse hinna leevendamiseks näeb käesolev määrus ette üle 80 €/MWh (käibemaksuta) hinnaga soojuse kulu kompenseerimise 80% ulatuses.

Meetme abil väheneb näiteks Tallinna kaugküttetarbija kaugküttevõrgu kaudu jaotatud soojuse hind seniselt hinnalt 97,15 €/MWh 14% hinnale 83,4 €/MWh.

Riigiabi

Käesoleva meetme puhul ei ole tegemist riigiabi osutamisega. Riigiabi reeglistiku eesmärk on välistada igasugune Euroopa Liidu (EL) siseturu kaitset kahjustav ja konkurentsi moonutav abi ettevõtjatele riigi poolt, mis on keelatud. Vastavalt ELi toimimise lepingu artikkel 107 lõikele 1 on igasugune liikmesriigi poolt või riigi ressurssidest ükskõik missugusel kujul antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, ühisturuga kokkusobimatu niivõrd, kuivõrd see kahjustab liikmesriikide vahelist kaubandust.

Otsustamisel, kas tegemist on riigiabiga, tuleb toetusmeedet hinnata 5 kriteeriumi alusel:

- 1) abi antakse riigi, linna või valla vahenditest;
- 2) abi antakse ettevõtjale;
- 3) abimeetmel on valikuline iseloom;
- 4) abimeede annab abi saajale majandusliku eelise;
- 5) abimeede moonutab või võib moonutada konkurentsi ja kahjustab kaubandust Euroopa Liidu riikide vahel.

Üksnes juhul, kui abi vastab kõigile kriteeriumile, on tegemist riigiabiga.

Käesolevas meetmes puudub ühe riigiabi mõiste kohustusliku kriteeriumina valikulisus nagu seda on selgitatud „Komisjoni teatise riigiabi mõiste kohta ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses“ (C/2016/2946, ELT C 262, 19.7.2016, lk 1)³ 5. jaotises, sest toetus on suunatud energia kodutarbijatele. Muid kriteeriume (nt toetuse saaja suuruse, piirkonna, valdkonna, tegevuse laadi, kestvuse vms näitajate alusel) kehtestatud ei ole. Samuti ei ole toetuse puhul ette nähtud kaalutusõigust, kompensatsiooni arvestatakse kõigi kodutarbijate kohta. Energia müüjate finantsseisund riigi sekkumise tagajärjel ei parane (riigiabi mõiste

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=OJ:C:2016:262:TOC>.

teatise punkt 67), vaid kogu kompensatsioon kandub edasi kodutarbijale. Määruses on ette nähtud kompensatsiooni ja selle kasutamise õigsuse kontrollimine ning kohustus tagastada võimalik valesti kasutatud kompensatsioon st kompensatsioon, mis ei ole korra kohaselt üle läinud kodutarbijate. Seega ei ole kõnealuse meetme puhul tegemist riigiabiga. Erandjuhtudel, mille puhul kompensatsiooni ei anta energia müüja kaudu, vaid seda taotletakse otse rakendusüksuselt, kontrollib rakendusüksus enne kompensatsiooni maksmist, et see läheb kodutarbijale.

Eelnõu koosneb kolmeteistkümnest paragrahvist. Järgnevalt on paragrahvide lõikes eelnõu sisu täpsemalt selgitatud.

Paragrahv 1 sätestab määruse reguleerimisala, milleks on energia hindade kompenseerimine kodutarbijatele, ja kompenseerimise perioodi, milleks on 1.10.2022-31.03.2023.

Paragrahv 2 sätestab terminid, mis kasutatakse määruses. Määrusega sätestatakse vahendaja mõiste. Vahendaja käesoleva määruse tähenduses on korteriühistust, mittetulundusühingust või muust ühistust tarbija, kes vahendab oma liikmetest kodutarbijatele energiat.

Paragrahv 3 sätestab meetme rakendusüksuse. Selle järgi menetleb taotlusi, teeb meetme raames väljamakseid ja teostab meetme rakendamise üle järelevalvet Sihtasutus Keskkonnainvesteeringute Keskus. Meetme rakendamiseks sõlmib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium KIKiga halduslepingu riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 2 alusel.

Paragrahvis 4 on sätestatud elektri ja gaasi hinna kompensatsiooni arvestamise põhimõtted.

Lõikes 1 on sätestatud elektri hinna kompensatsiooni määr. Elektrienergia hinna puhul kompenseeritakse 80 eurot/MWh (käibemaksuta) ületav hinna osa, kuid mitte rohkem kui 50 eurot/MWh ulatuses. Näiteks kui tarbija ostab elektrienergiat hinnaga 150 eurot/MWh, siis pärast kompensatsiooni rakendumist langeks tarbija poolt makstav hind 100 eurot/MWh-ni. Juhul kui tarbija tarbib elektrit hinnaga 90 eurot/MWh, oleks tarbija poolt makstav hind 80 eurot/MWh.

Lõikes 2 on sätestatud gaasi hinna kompensatsiooni määr. Gaasi kodutarbija lõpphinnast kompenseerib riik käesoleva määruse kohaselt 80% 80 €/MWh (käibemaksuta) ületavast kulus. Kompenseeritakse kuni 2,6 MWh tarbimise ulatuses ühe kuu lõikes ühe kodutarbija kohta vastavalt kodutarbija tegelikult tarbitud gaasi kogusele.

Lõige 3 näeb ette, kui kodutarbijale vahendab gaasi või elektrit vahendaja, kompenseeritakse lõigetes 1 ja 2 sätestatud alustel elektrienergia ja gaasi hind vahendaja poolt kodutarbijale tegelikult edastatud energia koguse ulatuses.

Lõikes 4 sätestatakse mis juhul makstakse kompensatsioon vahendajale või kodutarbijale otse. Üldreeglina makstakse kompensatsioon elektri või gaasi müüjale.

Eelmisel talvel saadud kogemuse kohaselt toimib selline süsteem tõhusalt ja kulusäästlikult suurema osa kodutarbijate puhul, kes tarbivad energiat kas elektri või gaasi müüjaga sõlmitud

otselepingu alusel või nimetatud lepingut omava korteriühistute, mittetulundusühingute või muu ühistute (sh ühiselamu) kaudu. Energia müüjad tegid oma arveldussüsteemides kohandusi, tänu millele sai neis automaatselt arvestada kompensatsiooni sellistele tarbijatele.

Määruses peetakse kodutarbija all silmas leibkonda, st koos ühes eluruumis elavaid kodutarbijaid, kes kasutavad elektrienergiat oma majapidamises eesmärgil, mis ei seonu nende majandus- või kutsetegevusega. Ühes leibkonnas või eluruumis elavatele füüsilistele isikutele ei arvestata eraldi kompensatsiooni.

Neile kodutarbijatele, kes ei saa kompensatsiooni automaatselt energia müüjate kaudu, makstakse kompensatsiooni eraldi avalduse alusel. KIKi eelmisel talvel saadud kogemuste kohaselt tulenevad taolised olukorrad sellest, et teatavatel juhtudel kasutavad kodutarbijad eluruume erinevatel õiguslikel alustel, mis energia müüjate arveldussüsteemidest ei nähtu. Sellised juhud võivad olla näiteks sellised, kus teatavas elamuarenduspiirkonnas vahendab kodutarbijatele energiat eraldi äriühing, mittetulundusühing või ühistu või väiksemates kaasomandis korterelamutes, kus ei ole siiski veel korteriühistuid asutatud ja energia tarbimine on korraldatud ühe omaniku kaudu. Seetõttu nõuavad taolised erandjuhtumid juhtumipõhist hindamist, mille puhul tuleb arvesse võtta asjakohaseid faktilisi asjaolusid, eelkõige seda, kas on tegemist eraldi eluruumidega (st vähemalt ehtisregistrisse kantud korter), kas on tegemist eraldi leibkonnaga, kas esineb eraldi õiguslik alus eluruumi kasutamiseks (omandi- või üürisuhe) jms.

Lõige 5 kohustab elektri või gaasi müüjat vähendama kodutarbijale või korteriühistule esitatavat arvet kompensatsiooni võrra. Meetme eesmärk on kompenseerida müüjatele kodutarbijatelt väiksemas mahus küsitud tasu võrra saamata jäänud tulu. Selleks, et meetet õigesti kasutataks, peab müüja vähendama asjaomastelt tarbijalt küsitavat summat selle sama summa võrra, mida KIK müüjale nende tarbijate eest maksab.

Paragrahv 5 on sätestatud kaugküttevõrgu kaudu jaotatud soojuste kompensatsiooni arvestamise põhimõtted.

Lõikes 1 on sätestatud soojuste hinna kompensatsiooni määr. Kompenseeritakse 80% hinna osast, mis ületab 80 eurot/MWh. Soojuste puhul makstakse kompensatsiooni läbi võrguettevõtjate kaugkütteseaduse tähenduses, sest erinevalt elektrist ja gaasis müüvad soojust kodutarbijale (või korteriühistule) kaugkütteseaduse kohaselt ainult soojuste võrguettevõtjad.

Lõikes 2 sätestatakse, et kui soojuste võrguettevõtja müüs ühes kalendrikuus soojust kodutarbijale mitme müügihinnaga, on vastava kalendrikuu müügihinnaks kalendrikuu müügiimahtudega kaalutud keskmine müügihind.

Lõikes 3 sätestatakse kompensatsiooni maksmine soojuste võrguettevõtja asemel vahendajale või kodutarbijale, kui kodutarbija ei ole saanud soojuste võrguettevõtja esitatud arvel ettenähtud perioodil kompensatsiooni või kui kodutarbijale edastab ja müüb soojust vahendaja.

Lõigete 4–5 puhul kehtivad samad selgitused, mis on esitatud eespool § 4 lõigete 5–7 kohta.

Paragrahvis 6 on sätestatud kompensatsiooni maksmise periood tarbitud energia eest. Kompensatsioon makstakse perioodil 1. oktoober 2022. a kuni 31. märts 2023. a.

Paragrahvis 7 on sätestatud kompensatsiooni taotlemise kord.

Lõigete 1–2 kohaselt esitab avalduse vastava energialiigi müüja, nagu see toimus ka möödunud talvel.

Lõige 3 näeb ette, et erandjuhtudel võivad juhtudel, mida energia müüja kaudu kompensatsiooni maksmine ei hõlma, avalduse esitada eelkõige vastavad vahendajad, aga ka eraisikud, kes ei ole saanud kompensatsiooni vastavalt määrusele energia müüjate ega vahendajate kaudu. Selliseid avaldusi menetleb KIK juhtumipõhiselt, lähtudes eespool § 4 lõike 3 punkti 2 selgitustes esitatud põhimõtetest.

Lõike 4 järgi esitab energia müüja kompensatsiooni saamiseks KIK e-posti aadressile info@kik.ee KIK veebis toodud vormi kohase taotluse. Taotlus tuleb esitada hiljemalt kompensatsiooniperioodile järgneva kuu 14. kuupäevaks (näiteks oktoobrikuu eest hiljemalt 14. novembriks). See tagab, et kõigil müüjatel on vajalikud andmed kogutud ja tarbijatele on arved korrektselt väljastatud. Erandjuhtude avaldusi ei pruugita tõenäoliselt nimetatud tähtjaks esitada ja neid võib KIK menetleda ka hiljem.

Lõigete 5–6 kohaselt peavad avaldusest selguma avalduse vormil nõutavad andmed ning KIKil on õigus nõuda ka muud asjakohast teavet. Eri energialiikide ja võimalike erinevate avaldajate tõttu ei ole otstarbekas sätestada loeteludena kõiki nõutavaid andmeid, mis võivad lisaks ka ajas saadud kogemuste tõttu muutuda. Nõutavad andmed peavad olema asjakohased ja vajalikud kompensatsiooni maksmiseks ja kontrollimiseks. Avaldus peab sisaldama avalduse vormil nõutavaid andmeid.

Paragrahv 8 käsitleb kompensatsiooni eraldamist.

Lõike 1 ja 3 järgi kontrollib rakendusüksus avaldust ja rahuldab seejärel esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui kümne tööpäeva jooksul nõuetekohase avalduse või jätab selle rahuldamata.

Lõige 2 annab KIK-le õiguse paluda võrguettevõtjal avaldust parandada.

Lõige 4 võimaldab KIK-l jätta avalduse rahuldamata, kui avaldaja või avaldus ei vasta määruse tingimustele või kui avaldaja ei kõrvalda KIK osutatud vigu selleks antud tähtjaks.

Paragrahv 9 lõige 1 kohustab kompensatsiooni saanud energia müüjat või vahendajat näitama tarbijale esitatud arvel saadud kompensatsiooni summa ning tooma arvel välja KIK-lt küsitava summa. Lõige 2 kohustab säilitama sellekohaseid dokumente määruse kohaselt vähemalt ühe aasta, kuid muudest õigusaktidest, näiteks raamatupidamise seadusest võib tuleneda pikem säilitusaeg. Lõige 3 käsitleb praktikas ettetulevat olukorda, kus energia müüja või vahendaja korrigeerib tagantjärele müüdud energia kogust. Kui seda korrigeeritakse allapoole, tuleb maksutud kompensatsioon vastavas proportsioonis tagastada.

Paragrahv 10 järgi on KIK-l õigus kontrollida kompensatsiooni ja selle kasutamise õigsust. Selleks võib KIK küsida energia müüjatelt ja vahendajatelt vajalikke dokumente ja teavet kuni ühe aasta jooksul võrguettevõtjale kompensatsiooni eraldamisest. Eelmisel talvel kehtinud regulatsiooniga võrreldes on lisatud sellise teabe saamise õigus energia müüki käsitlevate andmekogude haldajatelt, kuna faktiliselt haldab sellekohaseid andmeid keskselt eelkõige riigi äriühing Elering AS.

Paragrahv 11 sätestab alused, mille ilmnemisel võib KIK toetuse saajalt toetuse tagasi nõuda. Seda võib teha siis, kui avaldaja on esitanud ebaõigeid andmeid, või kui avaldaja ei ole esitanud kompensatsiooni kontrollimiseks vajalikke andmeid. Kompensatsiooni saaja võtab omale kohustuse kompensatsiooni tagasimaksmiseks käesolevas paragrahvis toodud tingimuste täitmisel koos kompensatsiooninõude esitamisega.

Paragrahviga 12 tunnistatakse kehtetuks määrused, mis reguleerivad gaasi, elektri ja kaugküttehinda kompenseerimise korda enne 1. oktoobrit 2022. a.

Paragrahv 13 sätestab määruse jõustumiseks 1. oktoobri 2022. a.

3. Eelnõu terminoloogia

Eelnõus kasutatakse elektrituruseaduses, maagaasiseaduses ja kaugkütteseaduses sätestatud termineid. Eelnõuga sätestatakse ka vahendaja mõiste. Vahendaja on käesoleva määruse tähenduses korteriühistust, mittetulundusühingust või muust ühistust tarbija, kes vahendab oma liikmetest kodutarbijatele energiat.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega. Riigiabi küsimust on käsitletud eespool.

5. Määruse mõjud

Määruse kohaselt kompenseeritakse riigi poolt gaasi võrguettevõtjale 80% gaasihinna sellest osast, mis ületab 80 €/MWh (käibemaksuta), elektri müüjale 80 €/MWh (käibemaksuta) ületav elektrienergia hind kuni 50 €/MWh ulatuses ning kaugkütte müüjale 80% kaugküttehinna sellest osast, mis ületab 80 €/MWh. Kompensatsiooni alla kuulub ka tarbijalt kompensatsiooni tõttu kogumata jääv käibemaks. Meedet rakendatakse perioodil oktoober 2022 – märts 2023 toimunud energia tarbimise eest.

Meetme raames väheneb keskmise gaasitarbija jaoks kulu gaasile ca 50%, kulu elektrienergiale ca 21% ning kaugküttele suurima kaugküttepiirkonna näitel 14%.

Hinnanguliselt kuulub sihtrühma ca 400 000 kodutarbijast elektrienergia tarbijat kompensatsiooniperioodi tarbimismahuga ca 1,1 TWh. Eestis on ca 40 000 gaasi kodutarbijat, kelle prognoositav tarbimismaht on kõnealusel perioodil ca 0,55 TWh. Üle 80 €/MWh ulatuva kaugküttehinnaga on eelnõu koostamise seisuga ca 46 võrgupiirkonda prognoositava müügi mahuga ca 1,9 TWh.

6. Määruse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Eelnõu rakendamise kulu on eelnõu koostamise ajal teadaoleva info järgi ca 155 miljonit eurot. Selleks vajalikud vahendid kavandatakse eraldada Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi eelarvesse Vabariigi Valitsuse reservist.

7. Määruse jõustumine

Määrus jõustub 1. oktoobril 2022 ehk samal ajal mil algab kompensatsiooniperiood. See annab nii tarbijatele kui müüjatele selge signaali kompensatsioonimeetme algusest ja turuosalistele võimaluse vajalikke ettevalmistusi teha.

9. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu Rahandusministeriumile ja ettepanekute esitamiseks SA-le Keskkonnainvesteeringute Keskus ning elektrienergia, gaasi ja kaugküttevõrgu kaudu soojuse müüjatele.